

Het Vernieuwd Secundair Onderwijs in België

G. VAN HOREBEEK,

Afdeling Didactiek en Psychopedagogiek, Departement Opvoedkunde, Leuven

Samenvatting

Het V.S.O. in België

Het V.S.O. is een nieuwe onderwijsvorm, bestemd voor 12- tot 18-jarigen, gekenmerkt door een ongedifferentieerd aanvangsjaar, door een indeling in 3 graden, door een specifieke combinatie van basis- en keuzevakken, door eigen lessenroosters, eigen vormingsinhoud, eigen observatie- en evaluatietechnieken, en door eigen pedagogisch comfort.

Het artikel gaat in op de wijze van invoering en op realiseringsaspecten van het V.S.O. gedurende de periode vanaf 1970/1971. Meer bepaald wordt de V.S.O.-structuur voorgesteld in zijn wettelijke en organisatorische grondslag. Vervolgens komt de uitbouw van de hervorming in de 2 grote onderwijsnetten ter sprake. Het artikel besluit met een enigszins optimistische beoordeling, maar er wordt ook gewezen op enkele te vervullen voorwaarden wil het aangangzijnde project alle kans van slagen krijgen.

In een grote groep Belgische scholen voor voortgezet onderwijs, d.i. onderwijs na het basisonderwijs, voor 12- tot 18-jarigen, is het Vernieuwd Secundair Onderwijs (V.S.O.) een groeiende realiteit.

Onderhavig artikel belicht het V.S.O., en meer bepaald het V.S.O. in het Nederlandstalig landsdeel, in zijn ontstaan en uitbouw. Tevens wordt een aanzet tot onderwijsevaluatie geformuleerd¹.

1. Structuur en organisatie van het V.S.O.

1.1. Wetgeving

De verschillende deelhervormingen en experimenten, die vooral na de 2de Wereldoorlog de evolutie van het Belgisch secundair onderwijs hebben gekenmerkt, vonden een fundamentele bekroning in de wet van 19-7-1971 (B.S. 28-8-71). Deze kaderwet betreffende de algemene structuur en organisatie van het secundair onderwijs geeft de onderwijsver-

nieuwing een legitieme basis en bekrachtiging.

De belangrijkste bepalingen van de wet van 19-7-1971 zijn:

1. Tot het secundair onderwijs met volledig leerplan behoren het algemeen secundair onderwijs, het technisch secundair onderwijs, het beroepssecundair onderwijs en het kunstsecundair onderwijs.
2. Het zesjarig secundair onderwijs bestaat uit 3 graden van 2 jaren. Na de 2de graad en na de 3de graad kan een vervolmakings- en/of specialisatiejaar worden opgericht. Ook kan na de 3de graad een op het hoger onderwijs voorbereidend jaar worden toegevoegd.
3. Het 1ste jaar of de eerste 2 jaren zijn gemeenschappelijk voor de 4 onderwijsvormen, behalve voor bepaalde opname- en aanpassingsvormen en met voorbehoud voor bepaalde cursussen en werkzaamheden eigen aan het beroepssecundair onderwijs.
4. Afzonderlijk kan georganiseerd worden: de 1ste graad; de 1ste en 2de graad; de 2de en 3de graad.
5. Koninklijke besluiten zullen uitvoeringsbeschikkingen uitvaardigen i.v.m. de duur van de studien, de bekrachtiging ervan, toelatings- en overgangsvoorwaarden, lessenrooster en leerplannen. In functie hiervan worden leerplan- en examencommissies, advies-, documentatie- en navorsingsorganen opgericht.
6. Een paritair samengestelde overleg- en verbeteringscommissie volgt het invoeren van het V.S.O. in de beide onderwijsnetten.
7. Een aantal leden van het bestuurs- en onderwijzend personeel kunnen vrijgesteld worden om de invoering en de uitbouw van het V.S.O. te volgen en te stimuleren.
8. Inzake structuren en algemene onderwijsregeling vallen de toepassingsmodaliteiten van de wet onder de bij de wet voorziene confrontatie (wet van 29-5-1959, art. 5).
9. De wet treedt in werking per 1-9-1969.

Commentaar

1. De niet-Belgische lezer zij er, gemakshalve, op gewezen dat in België het onderwijs ingericht wordt door het rijk, de provincies of de gemeenten (deze scholen heten officiële scholen) of door particulieren (deze scholen heten vrije scholen). Op het niveau van het secundair onderwijs bestaan bijna uitsluitend rijkssecundaire (dus officiële) en katholieke (vrije) secundaire scholen. De vrije onderwijssector wordt, onder voorwaarden, door de staat gesubsidieerd en heet daarom ook wel: vrij gesubsidieerd onderwijs. Het officiële en het vrije onderwijsnet zijn voor het realiseren van hun opvoedingsdoelstellingen vrij inzake pedagogische methoden en inzake lessenrooster, mits inachtneming van het wettelijk bepaald minimumleerplan en minimum lessenrooster. Het schoolpact van 20-11-1958 regelt a.h.w. de concurrentiële spanningen tussen de onderwijsnetten (wetten van 29-5-1959 en 11-7-1973). Elke algemene regeling moet het voorwerp uitmaken van overleg tussen de verschillende netten: daar wordt ad 8 naar verwezen. In elk geval behoort de definitieve en veralgemeende invoering van het V.S.O. in het ganse land tot bedoeld wettelijk bepaald overleg. In zich bevat de wet van 19-7-1971 ernstige kansen voor een gecoördineerde uitwerking van één secundair onderwijs in alle netten.
2. Uit de titel en de inhoud van de wet blijkt dat ze zelf niet spreekt van 'V.S.O.', maar zonder meer handelt over het secundair onderwijs. Toch is het regel dat men het steeds heeft over het V.S.O. als het secundair onderwijs dat bedoeld wordt door de wet van 19-7-1971. Ter onderscheiding noemt men het andere secundair onderwijs: traditioneel secundair onderwijs (TR.S.O.).
3. De wettekst zegt niets over de aard van de 3 graden, noch over de lerarenbevoegdheid terzake. In de omgangstaal en ook in de toelichtende commentaar bij de wet heet de 1ste graad observatiegraad, de 2de graad oriëntatiegraad, de 3de graad determinatiegraad.
4. Ad 3: hiermede is de idee van comprehensief onderwijs alvast voor de eerste graad, in de wet opgenomen.
5. Ad 5: wettelijk is voorzien dat een reeks koninklijke besluiten en ministeriële omzendbrieven diverse aspecten nader dienen te regelen. In dit verband moet worden geconstateerd dat tot op heden nog maar weinig definitieve stukken werden uitgevaardigd. Het V.S.O. bevindt zich inderdaad in een experimentele fase, en vanuit

administratief standpunt in een onzekere fase. Nieuwe beleidsinitiatieven, gemakkelijk gebonden aan een wisselende kabinetssamenstelling, kunnen dan ook ten allen tijde de onderwijsrealiteit doorkruisen².

6. Ad 9: men zal opmerken dat zodoende de wet van 19-7-1971 retroactief een eerder begonnen vernieuwing regelt (in feite is het V.S.O. in Wallonië begonnen op 1-9-1969!).

1.2. Structuurbeeld³

De wettelijke beschikkingen krijgen een eerste concrete neerslag in de onderwijsstructuur. Figuren 1 en 2 stellen de V.S.O.-structuur voor in het rijks-onderwijs resp. vrij katholiek onderwijs. Provinciale en gemeentelijke secundaire scholen nemen veelal de structuur van het rijks-V.S.O. aan.

Algemene structuur⁴

Het V.S.O. omvat alle onderwijsvormen met volledig leerplan (dagonderwijs) die bij het lager onderwijs aansluiten. Uitzondering vormt het buitengewoon onderwijs.

In zijn geheel bestaat de aangeboden vorming uit een gemeenschappelijk studiepakket (gemeenschappelijke vorming, g.v.) en een optioneel pakket. Het aandeel van het optioneel vormingspakket neemt toe per graad, dat van de g.v. neemt af. Het beroeps-onderwijs (V.B.S.O.) begint vanaf het 2de jaar van de 1ste graad; de gelijkstelling met de overige secundair-onderwijsvormen heeft men niet kunnen realiseren.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen doorstromings- en finaliteitsonderwijs. Doorstroming is bedoeld voor leerlingen die zich op verdere studie voorbereiden. Finaliteit (een typisch Belgicisme naar het Franse 'finalité') is in principe opgevat als voltooide, eindigende vorming na de 2de graad (korte finaliteit) of na de 3de graad (lange finaliteit).

De eerste graad

Alle leerlingen volgen *het 1ste gemeenschappelijk jaar*. Het rijks-onderwijs kent één enkel gemeenschappelijk programma van 34 lestijden, zonder Latijn, en waarin 4 uur technische activiteiten. In het vrij onderwijs kan de leerling kiezen t.o.v. door de school aangeboden activiteiten (2 uur). De g.v. van 31 lestijden omvat de proefactiviteiten (6 uur). Ze worden door elke leerling gevolgd om concrete

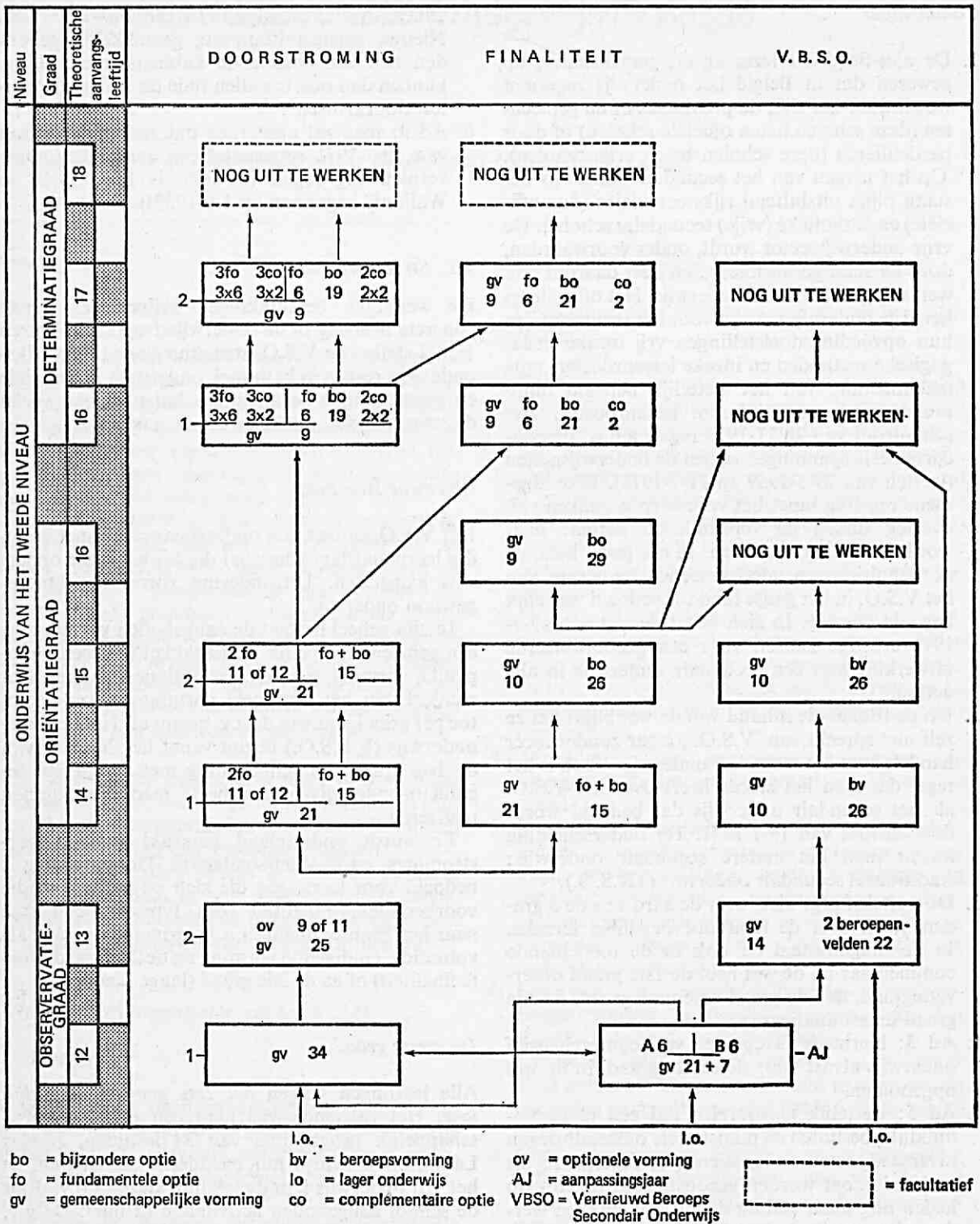

Fig.1. Structuur van het V.S.O. in het rijksonderwijs.

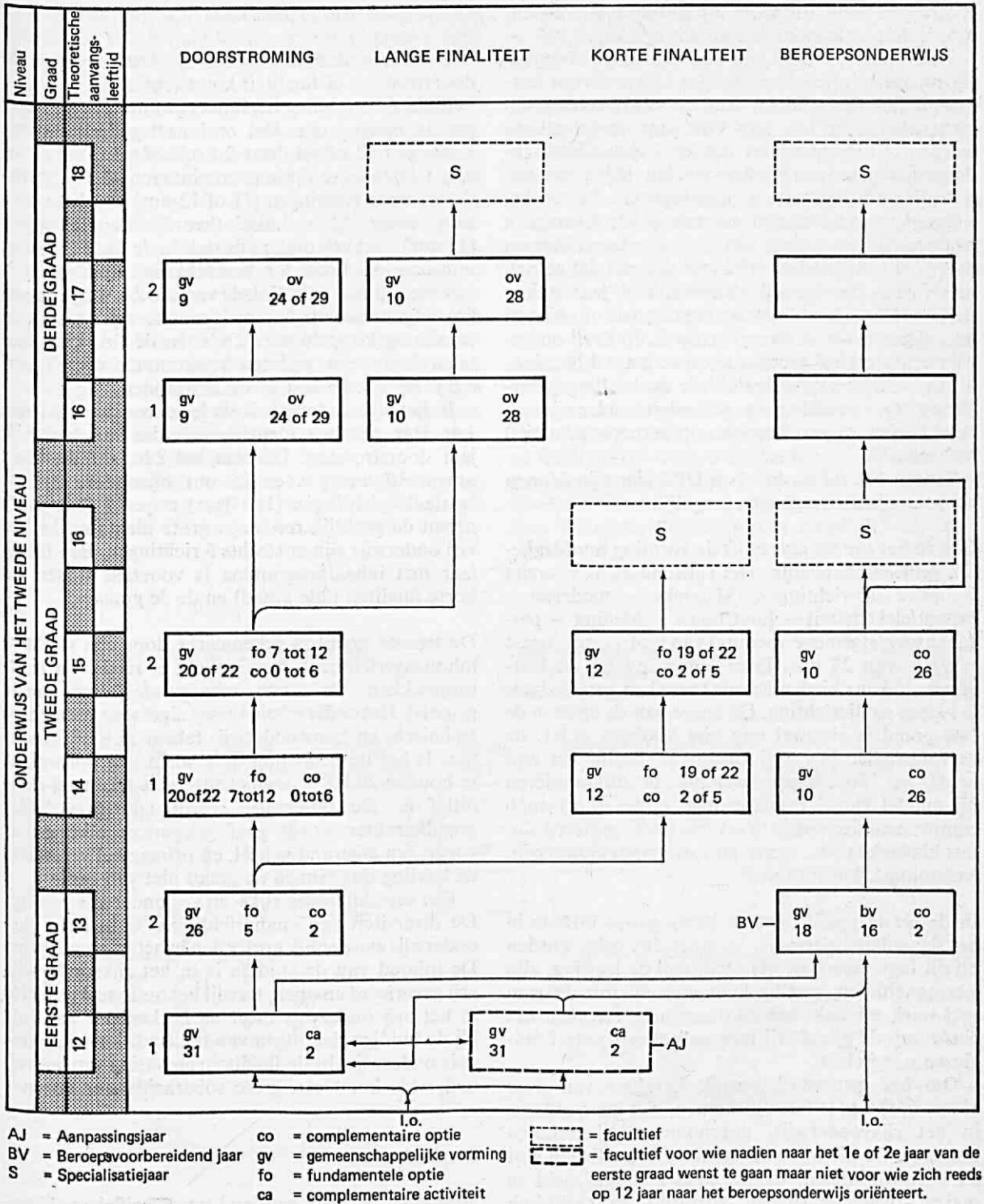

Fig. 2. Structuur van het V.S.O. in het katholiek onderwijs.

ervaringen te laten opdoen op het domein van Latijn, technologie en artistieke vormgeving.

Naast het 1ste OBS-jaar kan een *aanpassingsjaar* (AJ) worden ingericht. Het AJ is bestemd voor leerlingen die niet voldoen aan de voorwaarden om rechtstreeks tot het 1ste OBS-jaar toegelaten te worden of die, op advies van het Psycho-Medisch-Sociaal-centrum, meer nut zouden halen uit een remediërend opgevatte aanpassingsklas. Buiten het wegwerken van tekorten zal men in het AJ nagaan of de leerlingen nadien met kans op slagen kunnen overgaan naar het 1ste OBS-jaar dan wel dat ze zich beter naar het beroepsvoorbereidend jaar zullen richten. Het rijksonderwijs voorziet daarom binnen het AJ een groep A en een groep B. Het vrij onderwijs kent deze subgroepering niet: het wil met eenzelfde vakkenaanbod de dubbele doelstelling (vooralnog voorbereiding op secundair onderwijs via remediëring, of voorbereiden op beroepsonderwijs) realiseren¹¹.

Tussen het AJ en het 1ste OBS-jaar zijn binnen het schooljaar overgangen mogelijk.

Ook in het *tweede jaar* blijft de vorming hoofdzakelijk gemeenschappelijk. Het rijksonderwijs voorziet 6 opties of richtingen (klassieke - moderne - metaal/elektriciteit - hout/bouw - kleding - personeelzorg/algemene voeding) van 9 of 11 uur, naast een g.v. van 25 uur. Deze opties moeten de leerlingen de kans bieden kennis te maken met de later te kiezen studierichting. De keuze van de optie in de 1ste graad is evenwel nog niet bindend m.b.t. de vervolgstudie. Het vrij onderwijs begint op zijn beurt het vormingsprogramma te differentiëren bij middel van 4 fundamentele opties (f.o.) en 6 complementaire opties (c.o.). De leerling kiest 1 f.o. uit: klassieke talen, mens- en natuurwetenschappen, technologie, kunst (5 uur).

In de eerste graad doet de leerling zijn intrede in het secundair onderwijs: er moet dus gelet worden op dit ingroeiproces. Men wil, met de leerling, zijn leercapaciteiten grondig kennen: er wordt daarom veel werk gemaakt van de observatie. Pas naar het einde van de graad wil men gefundeerde studieadviezen uitspreken.

Om het gemeenschappelijk karakter van deze *observatiegraad* te laten uitkomen, ziet men, althans in het rijksonderwijs, autonome middensholen ontstaan. Op die wijze wenst men alle leerlingen vlot en bevooroordeeld, d.w.z. zonder onderscheid te maken tussen algemeen vormend en technisch onderwijs, te oriënteren. De differentiatie is nog niet onomkeerbaar.

De tweede graad

De differentiatie neemt toe. De keuze aangaande doorstroming of finaliteit komt erbij.

In de *doorstroming* heeft het rijksonderwijs 21 uur g.v. in beide jaren. Het optioneel gedeelte wordt samengesteld ofwel door 2 f.o.'s ofwel door 1 f.o. met 1 bijzondere optie te combineren. Zeven sterk-theoretische richtingen (11 of 12 uur) worden voorzien, naast 12 technisch-theoretische richtingen (15 uur). Het vrij onderwijs stelt in de doorstroming minstens 12 f.o.'s ter beschikking, studiegehelen van meer dan 1 vak. Enkele van die f.o.'s zijn specifiek afgestemd op het meisjesonderwijs. De f.o.'s worden gekoppeld aan c.o.'s. In de f.o. klassieke talen komt een gesloten programma voor (geen c.o.). De g.v. beslaat 20 of 22 lestijden.

In het rijksonderwijs is de lessenrooster voor het 1ste jaar *finaliteit* identiek aan die van het 1ste jaar doorstroming. Die van het 2de jaar finaliteit omvat 10 uur g.v. en 26 uur bijzondere opties. In de 16 richtingen (1ste jaar) resp. 17 (2de jaar) neemt de praktijk reeds een grote plaats in. In het vrij onderwijs zijn er slechts 5 richtingen. Een brugjaar met inhaalprogramma is voorzien tussen de korte finaliteit (2de graad) en de 3e graad.

De tweede graad is gekenmerkt door een sterkere inhoudsgerichtheid, men spreekt er reeds van richtingsvakken. De eerste *oriënterende keuze* wordt getoetst. Het onderscheid tussen algemeen vormend-, technisch- en kunstsonderwijs tekent zich af. Nochtans is het de bedoeling de studiën vrij polyvalent te houden zodat de studiekeuze niet helemaal definitief is. De observatie wordt voortgezet. Het graadkarakter wordt gaaf gehouden: elke graad vormt een afgerond geheel, en principieel verandert de leerling dus binnen de graad niet van optie.

Een verschil tussen rijks- en vrij onderwijs valt op. De diversiteit van studierichtingen is in het rijksonderwijs aanzienlijk groter dan in het vrij onderwijs. De inhoud van de studiën is in het rijksonderwijs vrij gevarieerd en open, terwijl het optioneel gedeelte in het vrij onderwijs meer en herkenbaar aansluit bij de huidige richtingen van het traditioneel secundair onderwijs. In de finaliteitsopvatting van het vrij onderwijs komt een grote soberheid naar voren.

De derde graad

Hier moet gekozen worden t.o.v. specifieke vakkencombinaties, rechtstreeks in voorbereiding op hoger onderwijs (doorstroming) of in voorbereiding op

een intrede in het maatschappelijk leven (lange finaliteit). Dit kenmerk van definitief kiezen voor 2 jaar heeft ertoe geleid de graad als *determinatiegraad* te bestempelen.

In de *doorstroming* blijft de g.v. beperkt tot 9 uur. Het lessenrooster voor het rijksonderwijs heeft dezelfde structuurkenmerken als van de 2de graad. Er zijn 10 f.o.'s (van elk 6 uur), 32 bijzondere opties (19 uur); en minstens 23 harmoniserende of verdiepende c.o.'s (2 uur). Het studieprogramma bestaat uit de combinatie van 3 f.o.'s en 3 c.o.'s, of uit die van bepaalde f.o.'s met een bijzondere optie en 2 c.o.'s naar keuze. Niet alle theoretisch mogelijke combinaties zijn toegelaten, wel deze die betekenis hebben in het licht van een verantwoord vormingspatroon. In het vrij onderwijs is het pakket g.v. in principe 22 uur, hoewel de inhoud en de duur van een reeks vakken ervan kan verschillen. Er zijn nu al 16 richtingen (of f.o.'s). De 28 zuivere c.o.'s bestrijken gemiddeld elk 4 uur.

Voor de *finaliteit* voorziet het rijksonderwijs de combinatie van de g.v. (9 uur) met 1 f.o. (6 uur), een bijzondere optie (21 uur) en 1 c.o. (2 uur).

Het vrij onderwijs beschikt over 10 uur g.v., en verder over 16 f.o.'s (of richtingen) van 24 uur en 16 c.o.'s van elk 4 uur.

Twee verschilpunten vallen op. Het rijksonderwijs biedt potentieel een groot aantal alternatieven aan (hoewel beperkt wordt naar de zinvolheid van het studiepakket toe), het vrij onderwijs veel minder. Het vrij onderwijs heeft een groter pakket g.v. geprogrammeerd dan het rijksonderwijs. In het vrij onderwijs zijn de doorstromingsrichtingen dan ook vergelijkbaar met de traditionele afdelingen van het middelbaar onderwijs en de finaliteitsrichtingen met die van het huidige technisch onderwijs. In het rijksonderwijs daarentegen worden de technische opties zowel in de finaliteit als in de doorstroming ingericht. Het sterkere accent dat in het rijksonderwijs gelegd wordt op de doorstroming komt ook tot uiting in de 2de graad: pas in het 2de OR-jaar wordt onderscheiden tussen doorstroming (g.v. 21 uur) en finaliteit (10 uur), zodat na het 1ste OR-jaar nog een overgang mogelijk is van doorstroming naar finaliteit en omgekeerd. In het vrij onderwijs is deze overgang nagenoeg niet mogelijk: daar ver-

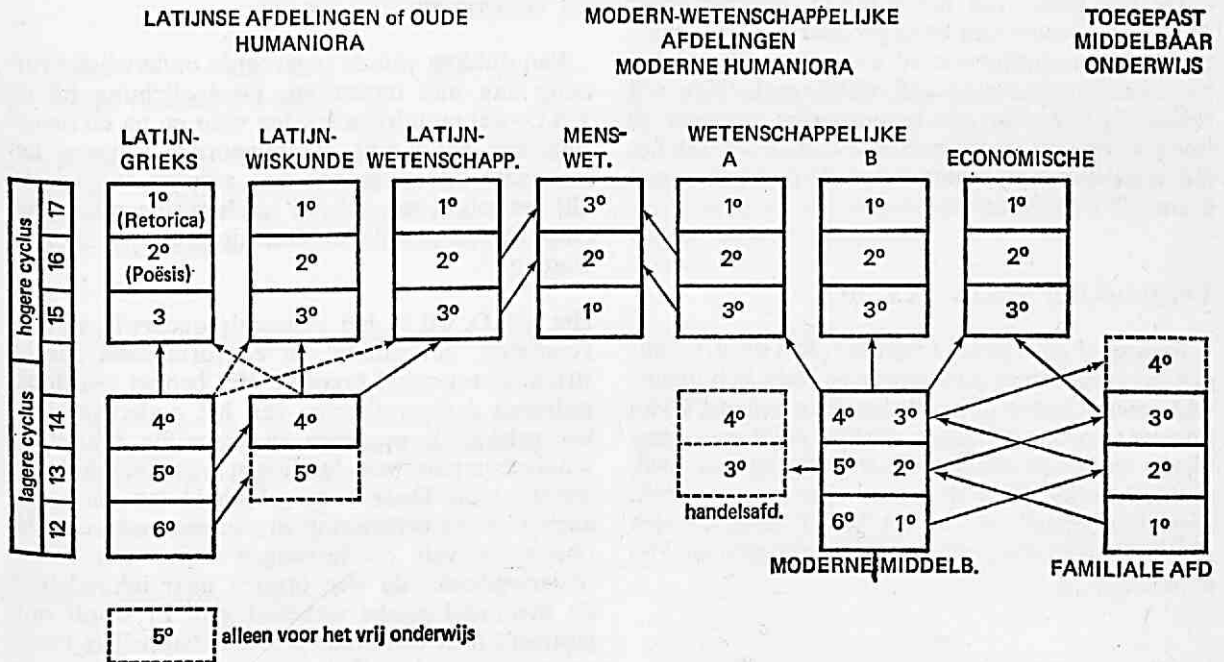

Fig. 3. Structuur van het middelbaar onderwijs (TR.S.O.).

schilt de gemeenschappelijke vorming reeds vanaf het 1ste OR-jaar (doorstroming 20 of 22 uur, finaliteit 12 uur).

Het V.B.S.O.

Het beroepsonderwijs werd niet van meet af aan ingeschakeld in het V.S.O., hoewel de wet die integratie uitdrukkelijk erkent. Men moet dit manco hoe dan ook betreuren.

Vanaf het tweede jaar van de 1ste graad gaat de beroepsschool haar eigen weg. Het 1ste OBS-jaar is immers voor alle leerlingen gelijk. Parallel aan het 1ste OBS-jaar bestaat het AJ. Vele leerlingen blijken nog niet rijp om direct het secundair onderwijs te volgen. In feite gaan de meeste leerlingen van het AJ naar het eerste jaar van het beroepsonderwijs (beroepsvoorbereidend jaar); men kan er ook rechtstreeks naar toe via het lager onderwijs¹¹.

Het beroepsvoorbereidend jaar bevat in het rijks-onderwijs een pakket g.v. van 14 uur en een combinatie van 2 uit 7 beroepenvelden. Het vrij onderwijs heeft 18 uur g.v., 16 uur beroepsvoorbereidende vorming (2 beroepenvelden uit 11 mogelijke beroepenvelden, elk 8 uur - of 16 uur polyvalente technieken) en 2 uur c.o.

De 2de graad van het V.B.S.O. voorziet meer specifieke vormen van beroepsonderwijs. Het rijks-onderwijs programmeert 10 uur g.v. en 26 uur beroepsgerichte vorming (15 richtingen). Het vrij onderwijs neemt in zijn lessenrooster eveneens 10 uur g.v. op, maar onderscheidt dan in 20 uur f.o. (15 richtingen) en 6 uur c.o., elk doorgaans van 2 uur (23 mogelijkheden)

Vergelijking V.S.O. - TR.S.O.

Figuren 3 en 4 geven in grote lijnen de structuur van het traditioneel middelbaar en technisch onderwijs weer. Gewoonlijk worden deze schema's van links naar rechts gelezen en meteen volgt men daarbij de bestaande afnemende waardering wat 'peil, niveau, sterkte' van de onderwijsvormen betreft. Ook de voorstelling van het V.S.O. bevat in zich nog wel restanten van zulke links-naar-rechts-appreciatie.

1.3 Organisatie

De voorziene onderwijsstructuur moet vanzelfsprekend een vulling krijgen en gaan functioneren.

Voor het *inhoudelijk* aspect dienen de lessenroosters, met de vakkenaanduiding en de uurverdeling ervan, en de vakinhouden bekeken. Het is onmogelijk in het kader van dit artikel tot dergelijke verkenning over te gaan. Algemeen kan opgemerkt worden dat de meeste lessenroosters een dosis soepelheid en differentiatiemogelijkheid bevatten, zo o.m. voor inhaal- en verdieplingsactiviteiten. Verder zijn overgangen binnen en naar de diverse studierichtingen ingebouwd.

De nieuwe structuren zetten de bestaande of ad hoc leerplancommissies aan het werk: de leerplanconstructie geschiedt in grote mate onder de druk van het tijdig klaarkomen met de editie per nieuw V.S.O.-jaar dat in aantocht is.

De *functionering* onderstelt een administratieve en pedagogische infrastructuur. Zo moet de administratie leerlingennormen bepalen, de leraarsbevoegdheden aanduiden, de lessenroosters, leerplannen en de sancties van de studiën goedkeuren. Het pedagogisch begeleidingswerk dient erover te waken dat de beoogde onderwijsdoelstellingen optimaal worden gerealiseerd.

Dit alles impliceert voorzieningen op landelijk, regionaal en plaatselijk vlak.

1.4 Achtergrond

Een duiding van de ingevoerde onderwijshervorming kan niet ontbreken. De toelichting bij de V.S.O.-wet en talrijke teksten voor en na de invoering van het V.S.O. verantwoorden waarom het secundair onderwijs aan een vernieuwing toe is. Uit het geheel van velerlei beschouwingen kan met enige moeite een globale intentieverklaring afgeleid worden.

Het V.S.O. wil in het secundair onderwijs vereenvoudiging, coördinatie en eenvormigheid inzake structuur tot stand brengen. Het beoogt een doorgedreven democratisering van het onderwijs door het geleidelijk opnemen in eenzelfde school of scholencomplex van leerlingen van verschillende sociale stand. Door de mogelijkheid van een betere aanvankelijke oriëntering en van een systematische observatie van de leerlingen moet een nieuw onderwijskader de weg openen naar inhoudelijke en methodologische verbeteringen. Er wordt ook gestreefd naar een brede gemeenschappelijke basisvorming waardoor het aanpassingsvermogen van de jonge mens vergroot wordt, de keuzerijpheid bevordert en de studiekeuze uitgesteld. De ruimst mogelijke ontplooiingskansen moeten voor alle

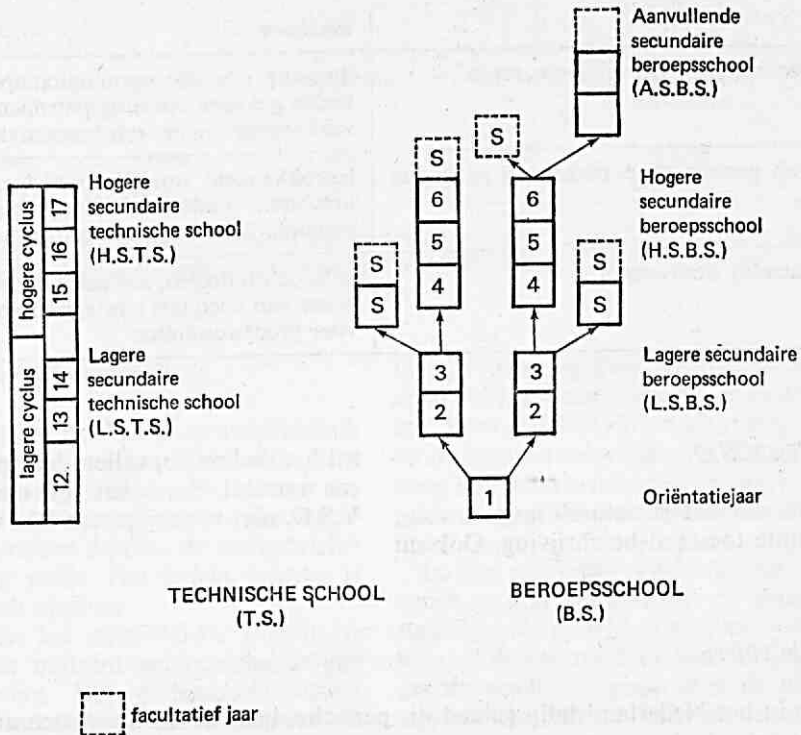

Fig. 4. Structuur van het secundair technisch onderwijs (TR.S.O.).

leerlingen voorhanden zijn.

Doelstellingen als deze, hoe algemeen nog geformuleerd, bevatten veelal verwerkte kritiek op het huidige onderwijs. Als uitgangspunten voor een verandering krijgen ze snel het stempel van een

fors en uitdagend hervormingsproject, en dat roept bij behoudsgezinden dan ook weer de reflex op van verzet en wantrouwig afwachten. Nu reeds moet gesteld worden dat het niet opgaat onderwijsvormen die stoelen op een verschillend concept toch onderling te willen vergelijken.

Schematisch kunnen de volgende principes en middelen samengebracht worden:

<i>principes</i>	<i>middelen</i>
ruime en langdurige algemene vorming verzekeren en uitgestelde differentiatie realiseren	gemeenschappelijk aanvangsjaar combinatie van g.v. en keuzevakken
externe democratisering verwezenlijken (voor iedereen gelijke vormingskansen aanbieden)	ontcategorialisering = comprehensivering (vervanging van interscolaire differentiatie op macro- en mesoniveau)
de jonge mens centraal stellen	<ul style="list-style-type: none"> - positief oriënteren (i.p.v. negatief selecteren) - systematisch observeren - remediëren, individualiseren - onthaal- en begeleidingsmethodiek, de klasseraad-besprekingen, adviezen, soepele overgangen, niveau-cursussen, leerlinggerichte pakketten en aanpakken, bevorderen van keuzerijpheid en zelfbeslissing

<i>principes</i>	<i>middelen</i>
een integrale persoonlijkheidsvorming nastreven	dosering van alle vormingscomponenten in de aangeboden gekozen vormingspatronen vakkencoördinatie, syntheseactiviteiten
van de school een gemeenschap maken en ze in het leven integreren	betrokkenheid van alle participanten (leerlingen, leerkrachten, ouders, leiding, begeleiders) inbouwen, democratische omgangsvormen toepassen
didactische vernieuwing doorvoeren	reflectie op doelen, middelen en inhouden keuze van adequate strategieën voor zowel produkt- als voor procesresultaten

2 *Uitbouw van het V.S.O.*

Na een schets van het structurele aspect volgt thans een beknopte toestandbeschrijving. Ook nu

zal het de lezer opvallen dat op allerlei punten aan een verschil tussen het rijks- en het vrij katholiek V.S.O. niet voorbijgegaan kan worden.

2.1 *Het V.S.O. in cijfers*

– *Aantal scholen* in het Nederlandstalig gebied die per schooljaar de V.S.O.-structuur aannemen.

	rijk	provincie	gemeente	vrij	hiervan katholiek	totaal
1970/71	23	2	3	7	6	35
1971/72	103	2	30	28	28	163
1972/73	138	3	39	42	40	222
1973/74	177	3	49	53	48	282
1974/75	177	3	49	60	52	289
nog niet V.S.O.	116	28	52	914		

Uit dit overzicht blijkt dat op 1-9-1970 het V.S.O. van start ging in 23 rijks-, 2 provinciale, 3 gemeentelijke en 7 vrije scholen.

In 1974/1975 organiseren 177 rijksscholen wel, 116 nog niet het V.S.O. Het vrij onderwijs staat met 60 V.S.O.-scholen tegenover 914 TR.S.O.-scholen (in het getal 914 zijn 196 autonome beroepsscholen begrepen).

Er is V.S.O. in 3 steden en 7 gemeenten. Thans wordt nagenoeg 60 % van het rijksonderwijs bestreken. In het vrij onderwijs beslaat het V.S.O. tussen 5 à 10 % van het secundair onderwijs.

Met ingang van 1 september 1975 wordt de vernieuwing uitgebreid tot alle rijksscholen van het Nederlandstalig stelsel (verzadiging van 100 %).

In het vrij onderwijs zal de uitbreiding over korte tijd (d.w.z. in de experimentele fase tot minstens 1977(78) ten hoogste tot 15 % oplopen.

Uit de chronologie van de invoering blijkt verder dat de eerste generatie leerlingen met een volledig 6-jarig V.S.O. achter de rug pas in juli 1976 zal geregistreerd worden.

– *Aantal leerlingen* in het Nederlandstalig V.S.O. Precieze en recente cijfers ontbreken.

Voor het gehele V.S.O.-contingent zijn slechts de getallen beschikbaar voor 1972/1973 en 1973/1974.

Voor 1974/75 moet approximatief gerekend worden met minstens 65.000 V.S.O.-leerlingen.

Aantal V.S.O.-leerlingen

	rijk	provincie	gemeente	vrij	hiervan katholiek	totaal
1972/73	17.304	1.019	4.066	6.865	6.519	29.254
1973/74	27.350	1.381	6.155	11.277	10.760	46.173*

* Het cijfer 46.173 moet verhoogd worden met 2.208 leerlingen van het V.B.S.O.: het typeert de ministeriële verslaggeving dat de V.B.S.O.-leerlingen niet geïntegreerd in de V.S.O.-telling worden opgenomen.

2.2 Het V.S.O. in het rijksonderwijs

Vanaf 1970/1971 werd het V.S.O. er systematisch progressief ingevoerd met een jaarlijkse *uitbreiding* van het aantal scholen. De minister beslist over die uitbreiding. Hij, zijn administratie en de rijksinspectie delen aan de betrokken scholen de nodige richtlijnen ter uitvoering mede. Het beleid terzake is sterk centralistisch opgevat.

De structuur van het rijks-V.S.O. (figuur 1) weerspiegelt de visie omtrent gemeenschappelijke en optionele vorming. Het onderscheid tussen doorstroming (studierichtingen die uitmonden in hoger onderwijs) en finaliteit (studierichtingen die een eindpunt vinden na de 2de resp. 3de graad) wordt in nagenoeg alle technische studierichtingen doorgevoerd.

De invoering betekent voor een aantal rijks-scholen herstructurering of fusie.

Vanaf 1971/1972 werd het V.B.S.O. ingevoerd. Het wordt gezien als een onontkoombare aanvulling van het V.S.O., bestemd voor die leerlingen die, om welke reden ook, in het V.S.O. hun gading niet kunnen vinden en van wie men uit ervaring weet dat zij meestal zo vlug mogelijk in het beroepsleven willen binnentreden. De periode van eigenlijke beroepsopleiding (in de 2de graad) is wel vrij kort, maar een bijkomend jaar is mogelijk.

De *begeleiding* is toevertrouwd aan het herorganiseerd inspectiecorps: de inspecteurs-generaal, de inspecteurs-coördinatoren en de inspecteurs-begeleiders, bijgestaan door deels vrijgestelde leerkrachten-coördinatoren. De infrastructuur bestrijkt een Centraal Pedagogisch Bureau, 5 Regionale Pedagogische Bureaus en 12 Onderwijszones. Tot de begeleidingsopdracht worden gerekend: de geplande en de gelegenheidsinformatie vanuit de centrale organen, de regionale en de kernbegeleiding, de vakbegeleiding toegespitst op beroepsvervolmaking van de leerkrachten, en probleemstudie.

De verantwoordelijken van het rijksonderwijs uiten zich kritisch-genuanceerd over het V.S.O.

in zijn aanvangsfase. Overigens kwamen pas in april 1975 de eerste officiële *beoordelingen* naar buiten. Voor een deel zijn ze afkomstig van een administratief en een inspectiecorps die zelf op de vernieuwing nog moeten inspelen, en gevoelens van nog-niet-gewenning of vrees ontbreken in of tussen de regels niet.

In een *voorlopige evaluatie* van het rijks-V.S.O. wordt vooraf gewezen op de bemoeilijkende omstandigheden waarin de operatie van de grond moest komen. Er was rond 1969 en 1970 geen voorziening om de publieke opinie over de nieuwe inrichting voor te lichten: de behoefte aan dringende hervormingen was zo goed als sluimerend. De leerkrachten waren nauwelijks voorbereid. Het ontbrak aan aangepaste scholenarchitectuur, uitrusting, leermiddelen, leerplannen en vooral aan financieringsmiddelen. Een grote omzichtigheid wordt daarom aan de dag gelegd.

De *positieve bevindingen* kunnen als volgt geresumeerd worden. Door de opheffing van het onderscheid tussen middelbaar en technisch onderwijs wordt de gemeenschappelijke basisvorming verruimd. De studiekeuze wordt uitgesteld tot na het einde van de 1ste graad (behalve voor leerlingen van het V.B.S.O.). De leerlingen worden juister en grondiger geobserveerd, en de omgangsvormen op school zijn democratischer geworden. Er wordt overgegaan tot een herdenken van de leerinhouden en nieuwe vakken en activiteiten worden ingevoerd. Met het hanteren van de steeds aanpasbare leerplannen, met het aflijnen van de doelstellingen en het gebruiken van diverse methoden staat men weliswaar nog maar aan het begin, maar er wordt geconstateerd dat definitief tot een betekenisvolle onderwijsvernieuwing is doorgestoten. De leerling in het V.S.O. wordt permanent en vollediger dan voorheen geëvalueerd (klasseraad, P.M.S.-contacten). De leerlingen blijken gevoelig gelukkig en gemotiveerd. De leerkrachten worden tot een systematische zelfvervolmaking aangespoord. De ouders zijn dichter bij het secundair onderwijs gekomen.

Het inrichten van een aparte 1ste graad in zelfstandige middenscholen wordt bijzonder waardevol bevonden. Er is enige vooruitgang in de vorming van scholengemeenschappen.

Men formuleert anderzijds *negatieve ervaringen*. De verscheidenheid en versnippering inzake secundair onderwijs en ook inzake het V.S.O. wordt betreurd.

Het ontbreken van de nodige uitvoeringsbesluiten heeft de netten ertoe genoopt eigenmachtig initiatieven te nemen. (Deze kritiek raakt rechtstreeks de onderwijsoverheid op het hoogste niveau!) Een ontvolking van de technische onderwijsrichtingen is op komst: de technische school (maar ook het middelbaar onderwijs!) verdwijnt uit de 1ste graad als aparte school, en een onrijpe opvatting bij leerlingen, ouders, leerkrachten en adviseurs omtrent doorstroming en finaliteit werkt een evenwichtig spreiden van de leerlingen over alle studierichtingen niet in de hand. Er schort wat aan de finaliteitsrichtingen. Vervolgens ziet men dat door het aanbod van een groot aantal opties valse verwachtingen gewekt worden: niet alle scholen kunnen elk individueel gewenst studiepakket realiseren. Ook wordt vastgesteld dat didactische vernieuwingsaspecten lang niet altijd ideaal aan hun trekken komen; daarvoor voelen de leerkrachten het V.S.O. te zeer als van boven opgedrongen, ze zijn niet voldoende geleidelijk ingegroeid (dit euvel geldt vooral de universitair opgeleide leerkrachten). Men voorziet de grootste weerstand tegen de pedagogische vernieuwing precies daarom (bij de leerkrachten) in de 3de graad.

Het ministeriële rapport over het rijks-V.S.O. somt zelf een waslijst van dringend op te lossen problemen op. Het betreft problemen van administratieve, onderwijsplanologische, materiële en budgettaire, psychologische en agogische orde. De eindconclusie van de tussentijdse evaluatiepoging is relatief optimistisch. Hoewel het vrij vroeg is om zich van het huidige V.S.O. een rustig en sereen beeld te vormen, wordt gesteld dat het secundair onderwijs voorgoed de weg van de vernieuwing is ingeslagen. Principieel wil niemand die met het V.S.O. startte, nog werkelijk terug.

Veel hangt af van de geest waarin en de middelen

waarmee het V.S.O. verder inhoud en gestalte wordt gegeven. De centrale overheid zal wel beseffen dat de hand ook in eigen boezem dient gestoken te worden en dat zij voor een belangrijk deel mee de middelenvoorziening beheerst. Het minste wat van haar verwacht kan worden is continuïteit en een beginselvaste houding, zodat aanvaarde uitgangspunten voor een grondige onderwijshervorming inderdaad omgezet kunnen worden in een efficiënte realisatie⁵).

2.3 Het V.S.O. in het vrij katholiek onderwijs

De berichtgeving over de ontplooiing van het katholiek V.S.O. is continu, open en gemakkelijk beschikbaar. Regelmatig verschijnen in *Forum*, het orgaan van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs, flash-berichten over de stand van zaken, er worden allerlei mededelingen en werkdocumenten verspreid, er verscheen een omstandig 'Eerste tussentijds V.S.O.-rapport' (maart 1973) en een 2de rapport is in de maak, en in maart 1975 publiceerde het N.S.K.O. een gecondenseerd rapport t.b.v. de minister van Nationale Opvoeding⁶).

Uit de getallen blijkt dat *de omvang van het V.S.O.* beperkt is. De verwachte *uitbreiding* sinds 1973/1974 is niet doorgegaan. Een verklaring voor die stagnatie moet gevonden worden in het, vooral administratief, onzeker klimaat rond het V.S.O. Toch is de huidige experimenteergroep voldoende representatief, als men let op de grootte en de ligging van de scholen en op de verhouding tussen het aantal meisjes en jongens (in het vrij onderwijs is er zo goed als geen co-instructie).

Meteen is vermeld dat het vrij onderwijs de V.S.O.-invoering opvat als een pedagogisch *experiment*. Met opzet wordt de groep participanten overzichtelijk gehouden. Een aantal voorwaarden 'beschermt' de toetreding tot de V.S.O.-groep. Zo moet er voldaan worden aan regionale planificatie- en rationalisatievoorwaarden. De kandidaat-V.S.O.-school moet bereid zijn een groep te vormen met één of meer plaatselijke scholen. Ze moet een mini-

Aantal	scholen	klassen	leerkrachten	leerlingen
1970/71	6	25	96	582
1971/72	28	151	532	3.297
1972/73	40	301	906	6.519
1973/74	48	486	1.470	10.760
1974/75	52	677	1.960	15.042

num aantal afdelingen van het middelbaar of technisch onderwijs omvatten. En er moet een intensief proces van informatie en besluitvorming onder de inrichtende macht, de directie, het lerarenkorps, en de oudervereniging plaatsvinden. De school zelf brengt m.a.w. naast administratieve verplichtingen, het initiatief en de rijpheid op om over te gaan tot het V.S.O. Het overkoepelend orgaan (N.S.K.O., de Verbonden) registreert en accepteert eventueel die bereidheid. Eenmaal tot het V.S.O. togetreden, bieden het N.S.K.O. en de respectieve Verbonden alle beschikbare hulp.

Inzake *vormgeving* kiest het vrij onderwijs krachtens zijn vrijheid m.b.t. methoden en lessenroosters, voor een eigen uitbouw, volgens eigen inzichten, doelstellingen, structuur en organisatie. Deze principiële autonomie staat nochtans gemeenschappelijk overleg met andere netten op landelijk niveau niet in de weg. Maar zolang het bij de wet voorziene overleg uitblijft, moet het vrij onderwijs wel een eigen strategie ontwerpen.

Reeds vanaf 1968 onderzoekt de werkgroep 'Doelstellingen van het secundair onderwijs' van het Pedagogisch Bureau de mogelijkheid van gemeenschappelijke doelen in het middelbaar en technisch onderwijs. Haar basisdocument '*Opgavten voor een eigentijds secundair onderwijs*' (1970) opteert resoluut voor een gecompliceerde benadering. Het dient als leidraad voor het ontwerpen van de V.S.O.-lessenroosters. De werkgroep bekommert zich inmiddels over het invoeren en het bijsturen van het V.S.O.

De meeste experimentele *vakleerplannen* zijn opgesteld volgens het schema: beschrijving van de beginsituatie, de vakdoelstellingen, de leerstofafbakening, didactische en methodische voorschriften, evaluatie-aanwijzingen, en literatuur voor leerkrachten en leerlingen. Daarmee werd een eerste flinke stap gezet in de richting van een uniforme leerplanconstructie. De leerplannen worden bovendien door de leerplancommissies en de betrokken leerkrachten-gebruikers op hun haalbaarheid en deugdelijkheid getoetst.

De ervaring met de structuur en de lessenroosters is tot hiertoe overwegend positief. Wel lijken grote scholen bevoordeeld: zij kunnen immers ruime oriënteringskansen aanbieden aan een voldoende grote groep leerlingen. Kleine scholen worden meer tot afspraken met andere scholen gedwongen, en zulk overleg verloopt niet altijd even vlot. Autonome beroepsscholen vinden om administratieve redenen

momenteel zelfs helemaal geen inschakeling in het V.S.O.

Inhouden en *methoden* blijken aanzienlijk vernieuwd. Typische voorbeelden in dit verband vormen de technologische vorming voor iedereen in de 1ste graad ⁷, de complementaire activiteiten en de proefactiviteiten in het 1ste OBS-jaar, de niveau-aanpak voor klassieke talen, de polyvalente vorming in de beroepsstudierichtingen. Er wordt al geëxperimenteerd met kern- en uitbreidingsleerplannen. De didactische uitwerking wordt voor de V.S.O.-leerkrachten in belangrijke mate gestimuleerd door intra- en interscolaire samenwerking. Taakverzwaring is inherent aan de vernieuwing, en taak-vermoeidheid laat zich voelen. Begeleiding en opleiding van leerkrachten vragen in dit opzicht belangrijke tegemoetkomingen, ernstiger dan wat op dit ogenblik kan geboden worden.

Het *begeleidingswerk* dat vooral gericht is op de leerkrachten, gebeurt door de Verbonden van het N.S.K.O., door leden van de leerplancommissies en regionale vakverantwoordelijken, door de vakinspectie en schooldirectie, door P.M.S.-medewerkers, door sommige opleidingsinstituten en door enkele didactische centra.

Maar het meest typische fenomeen bij de begeleiding is de inschakeling van V.S.O.-coördinatoren. Het coördinatorenteam (1 vrijgestelde, enkele deels vrijgestelden) werkt nationaal, regionaal en plaatselijk; het stimuleert, inspireert, registreert en helpt mede de vernieuwingsprincipes realiseren in de van school tot school wisselende situaties.

Na 5 jaar V.S.O.-ervaring blijven voor het vrij onderwijs een enorm aantal *knelpunten* en *onzekerheden* gesteld. Ontelbare malen werd bij het betrokken ministerie aangedrongen op precieze en duidelijke beslissingen.

Op pedagogisch en organisatorisch vlak moet een antwoord komen op de onloochenbare behoefte aan meer en gekwalificeerde begeleidingsvoorzieningen, aan een systematische beroepsvervolmaking en een hernieuwde lerarenopleiding, aan meer actiemogelijkheden voor de P.M.S.-centra, een oplossing voor het probleem van de gewenste autonome middenschool en dat van de bestaande autonome beroepsschool, het probleem van het brugjaar tussen korte en lange finaliteit. . . . Administratieve onveiligheden situeren zich op het macroniveau (geen of te weinig contact), op het vlak van subsidiëringnormen, van splitsingsnormen (om klassen of groepen te kunnen vormen), op het vlak van goedkeuring van structuren en lessenroos-

ters (zo wachten tot hiertoe meer dan 130 voorgedachte leerplannen op officiële goedkeuring); op het vlak van lerarenbevoegdheid.

Heel wat administratieve factoren betekenen voor kandidaat-V.S.O.-scholen een reële hinder om nu spontaan tot het V.S.O. toe te treden. Het vrij onderwijs moet met grondige spijt vaststellen dat op het hoogste beleidsniveau blijkbaar de nodige goodwill ontbreekt: contact en overleg wordt vermeden, toezeggingen blijven uit, en vele hervormingsaspecten werden helemaal niet of te laat of onvoldoende coherent gereguleerd.

Ondanks deze negatieve ervaringen die duidelijk niet rechtstreeks toe te schrijven zijn aan het vrij V.S.O., blijft het katholiek onderwijs overtuigd van de noodzaak van een fundamentele onderwijs hervorming. Het spreekt zijn vertrouwen uit in zijn V.S.O.-experiment, mits het bewaren van zijn experimenteel karakter. Het vrij onderwijs is derhalve tegen overhaaste veralgemening: het blijft rekenen op vrijwillige kandidatuurstellingen.

3. Enkele eindbeschouwingen

Men stelt zich vanzelfsprekend n.a.v. het lezen van de voorgaande schets en bij het elders opdoen van informatie over het V.S.O. in België terecht vragen. Op vele van die vragen kunnen nu (nog) geen antwoorden worden gegeven, op andere slechts partiële antwoorden. De hoofdvraag die blijft is wel: lukt of faalt de hervorming? Een antwoord daarop hangt af van de beoogde doelstellingen en de aangewende middelen.

3.1 Vanuit innovatie-oogpunt bekeken

Als hervormingsproject startte het V.S.O. vrij abrupt. Men kan wijzen op het ontbreken van essentiële startcondities: kostenberekeningen werden noch worden beraamd, er was geen onderzoek of aanpak van de mentaliteit t.o.v. vernieuwing, zelfs ontbrak in het allereerste begin een volledig overzicht van de 6-jarige V.S.O.-structuur! Het rijks-onderwijs legde a.h.w. het V.S.O. van bovenuit op. De weerstand tegen deze wijze van centraal, directief beslissen is merkbaar in stille vormen van sabotage of vermoeidheid. Het vrij onderwijs koos voor een in omvang beperkte experimentele aanpak. Daardoor is de overzichtelijkheid en de controleerbaarheid, maar ook de remediëring gediend. Anderzijds betekent dit ernstige problemen wanneer aan veralgemening moet gedacht worden. De kleine vrijwilligers-pioniersgroep brengt wel veel activiteit,

moed en inzet op, maar zal hetzelfde verwacht worden bij het ruim verplicht maken van het V.S.O. als niet nu reeds de energie voor de vernieuwing systematisch gemobiliseerd wordt?

Over beide startstrategieën kan niet afdoende geoordeeld worden. Toch blijkt dat de participatieve strategie van het vrij onderwijs, voor de experimenteergroep althans rechtstreeks, meer waarborgen in zich bevat voor omzichtigheid, duurzaamheid en trouw dan de eerder uitvoerende strategie van het rijks-onderwijs.

Vastgesteld moet worden dat van bij het begin zo goed als geen voorzorgen werden genomen om het innovatieproces te evalueren. De wetenschappelijke instellingen werden en worden niet systematisch bij het V.S.O. betrokken. Men mag zich erover verheugen dat de universiteit te Leuven zich uit eigen beweging aan het V.S.O. is gaan interesseren en een serieus evaluatieonderzoek opzet⁸). En ook elders zullen enkele wetenschappers zich wel buigen over deelaspecten. Maar nogmaals, een doordacht inschakelen van begeleidings- en onderzoeksorganen op hoog wetenschappelijk niveau is tot vandaag achterwege gebleven.

Het geheel van het V.S.O. als innovatie vertoont dus de kenmerken van een *actieve, door pragmatisme getekende* schoolhervorming, die zich voltrekt tegelijk met het handhaven van traditionele structuren, inhouden en werkwijzen, die zich volgens verschillende groeilijnen voltrekt, op de achtergrond van een onderwijsadministratie die zich onwennig zoniet onwillig opstelt, die zich stilaan poogt door te zetten met mensen die zelf, als leerkracht, schoolleider, inspectielid, begeleider, vader of moeder, . . . de ervaring hebben van een vrij statische onderwijsrealiteit.

Allerlei onderwijsinterne en onderwijsexterne factoren komen de hernieuwing in meer of mindere mate belasten of belemmeren. In België is het onderwijs helaas nog te veel onderhevig aan het spel van cultuur-ideologische en partijpolitieke stromingen. Voor sommigen betekent onderwijs macht. Specifiek Belgisch is het probleem van de culturele autonomie: in hoeverre kan een Franstalig V.S.O. zich verschillend ontwikkelen van een Nederlandstalig V.S.O.?

Voorals de Nederlandse lezer zal zich bovendien afvragen wat de maatschappelijke betekenis van het V.S.O. is? Dient (en in welke mate) het V.S.O. ook de maatschappij vernieuwen? Of wordt alleen persoonlijkheidsvorming van de leerlingen nagestreefd, zonder enige visie op de beoogde samenlevingsvorm waarin die leerlingen als volwassenen zullen gaan leven?

Op regionaal en plaatselijk vlak spelen gevestigde en overschatte zelfbelangen nog vaak parten bij de opbouw van open, geëngageerd onderwijs.

3.2 Lukt of faalt het V.S.O.-experiment?

'Experiment kan hier alleen betekenen: doelstellingen steeds duidelijker formuleren, hypothetische middelen daarvoor uitdenken en tewerkstellen en de effecten daarvan vergelijken met de verwachtingen die in de doelstellingen werden uitgesproken, om op deze wijze telkens de procedure te verbeteren'⁹).

'Met de term experiment wordt hier bedoeld een scholenexperiment als ervaringsexperiment waarbij getracht wordt in het experimenteerproject een gefundeerd en nauwkeurig omschreven plan te realiseren en het aan de praktijk gaan toetsen. Het ligt niet in de bedoeling na een dergelijk experiment naar het 'oude' terug te keren. Wel moet de ervaring dienen om de concrete vormgeving bij te sturen zodat die nog beter kan beantwoorden aan de vooropgestelde doelstellingen. Deze zijn verworven. Hoogstens kan er naar gestreefd worden ze scherper te formuleren.'¹⁰

Na 5 jaar V.S.O. is zeker de tijd aangebroken om na te gaan of er een afstand is en hoe groot tussen opzet en realisatie. Het mag tot geruststelling leiden dat alvast in het vrij onderwijs een ernstige en veelzijdige interne evaluatie aan de gang is. En men mag hopen dat ook het rijksonderwijs in die zin denkt en handelt. Dan kunnen in een nabije toekomst hopelijk de diverse ervaringen samengelegd worden voor een constructieve revisie waar nodig en voor een definitieve consolidering waar mogelijk.

Buitenstaanders (soms ook tegenstanders) zullen zich hoeden voor het eisen van een comparatieve evaluatie. Daarvoor zijn de premissen van het TR.S.O. en het V.S.O., ook in hun context beschouwd, te veel van elkaar verschillend.

Een voorzichtige en optimistische blik in de toekomst rekent erop dat de V.S.O.-afgestudeerden over zoveel jaren goed zullen presteren in voortgezet studieverband en/of in het beroepsleven. Voor de V.S.O.-structuren kan men geredelijk aannemen dat het merendeel van de 1ste graad behouden zal blijven, naar vorm en naar (deels nog te wijzigen) inhoud. Als de aanvangsjaren van het secundair onderwijs dan nagenoeg 'vastliggen', dan is tussen 1970 en 1980 vruchtbaar werk geleverd. Het moet dan mogelijk zijn in een volgend tienjarenplan vooral de 2de graad als innovatiedomein te bewerken, al wil hiermede niet gezegd zijn dat de

vernieuwing zich momenteel beperkt tot de 1ste graad. Toch heeft men de indruk dat tot hiertoe vooral de aanvangsjaren van het V.S.O. systematisch van de vernieuwing geprofiteerd hebben.

Lange tijd kunnen de twee modaliteiten van secundair onderwijs, TR.S.O. en V.S.O., niet naast elkaar bestaan. Eenmaal moet de knoop doorgemaakt worden. Nu al wordt vastgesteld dat het TR.S.O. onrechtstreeks veel overneemt, binnen de geldende ongewijzigde structuren dan, van V.S.O.-principes en -praktijken. De V.S.O.-leerling ondervindt geen typische moeilijkheden. Die liggen vooral bij de mensen die het V.S.O. uitvoeren, en in het klimaat waarin gewerkt wordt. Blijven de administratieve en andere knelpunten nog geruime tijd de zuivere onderwijskundige innovatie frustreren, dan komen de uitgangspunten van het V.S.O. in hetgedrang. En dan bestaat het gevaar dat hoogstens naar de vorm gewijzigd werd: dit gevaar lijkt momenteel het grootst voor het rijksonderwijs.

Maar als gerekend kan worden op een verantwoord onderwijsbeleid, dat verder reikt dan wispelturige regeringstermijnen, als kan gerekend worden op een dienstbare onderwijsadministratie, dan betekent het V.S.O. voor het Belgisch secundair onderwijs inderdaad een positief winstpunt in de evolutie.

Noten en literatuur

1. Het meest officiële en compacte overzicht vindt men op dit moment in: *Vernieuwd Secundair Onderwijs*. Verslag ingediend door de heer H. de Croo, minister van Nationale Opvoeding, voor de Cultuurraad van de Nederlandse cultuurgemeenschap op 25 maart 1975. Doc. 115 (1974-1975), nr. 1, 122 pp.
2. Zo verschijnt per 20-5-1975 gans onverwacht een ministeriële omzendbrief (S.O. Z 75-1) waarin herinnerd wordt aan de basisprincipes van de vernieuwing, maar waarin ook nieuwe beschikkingen voor de observatiegraad worden uitgevaardigd. Enkele daarvan werden in de schets van de V.S.O.-structuur opgenomen; andere hebben vooral een weerslag op de lessenroosters van de observatiegraad. Het Belgisch Staatsblad van 6-9-1975 publiceert het belangrijke Koninklijk Besluit van 31 juli 1975 over de organisatie van het secundair onderwijs. Hierin worden voortaan twee typen van secundair onderwijs onderscheiden: type I is het V.S.O.; type II is het TR.S.O. Verder bevat dit K.B. preciseringen omtrent de structuur, de toelatings- en overgangsvoorwaarden, de sanctie van de studiën in de beide onderwijsstypen. Buiten de ingevoerde overeenstemming inzake de schooladministratieve reglementering van de beide typen van secundair onderwijs, moet gewezen worden op het feit dat een aantal eigenheden en ver-

- worvenheden van het V.S.O. meteen van kracht zijn in het TR.S.O.
3. Naast het eerder vermelde verslag over het V.S.O. bieden de volgende uitgaven eveneens een interessant overzicht:
 - Christiaens, X., *School- en klasorganisatie van het secundair onderwijs*. Antwerpen, 1974³, vooral pp. 52-70.
 - *Standaard Encyclopedie voor Opvoeding en Onderwijs*, deel I. Antwerpen-Hoorn, 1974. Zie het trefwoord: V.S.O., pp. 186-191.
 4. Voor het rijksonderwijs kan als meest recent gelden: *Het V.S.O., praktische informatie*. Brussel (Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur), 1973, 93 pp. - Het N.S.K.O. publiceert einde juni 1975 een bewerkte complete uitgave van de V.S.O.-lessenroosters voor het vrij onderwijs.
 5. De *'Ideeën over onderwijsvernieuwing'* van de huidige onderwijsminister H. de Croo (1975) vormen een mooi voorbeeld van goed bedoelde, maar de continuïteit verstorende beleidsinitiatieven.
 6. *Eerste tussentijds V.S.O.-rapport*. Brussel, Pedagogisch Bureau van het N.S.K.O., 1973, 159 pp. *Nova et Vetera* (uitgave van het N.V.K.M.O.-N.V.K.N.O., Brussel) wijdt in september 1975 zijn dubbelnummer integraal aan een analyse van het V.S.O. in het vrij onderwijs (LIII, 1975-1976, 1-2).
 7. Al ontbreken ook hier niet de nodige stellingnamen. Zie voor een pleidooi voor een volwaardige integratie van de techniek als vormingscomponent: Jacobs, J. e.a., *Van dualisme naar integratie*. Leuven, Acco, 1975, 112 pp.
 8. Dit onderzoek berust bij het Universitair Studie-
- bureau van de Katholieke Universiteit te Leuven. Het is opgevat als een longitudinale studie met een dubbel aspect: het overzicht van het pedagogisch-psychologisch potentieel van de V.S.O.-leerlingen; en een rendementsevaluatie (bereiken de leerlingen de nagestreefde vormingsdoelstellingen?). Het feitelijk onderzoek start vanaf het schooljaar 1975-1976. Het wil op basis van het geïnventariseerde leerlingenprofiel concluderen inzake de overgangsproblematiek van het V.S.O. naar het universitair onderwijs.
9. De Keyser, C. C., V.S.O.-situering en evaluatie. In: *Brandpuntcahier nr. 1*, 1975 (2), 5.
 10. *Eerste tussentijds V.S.O.-rapport*, p. 93.
 11. Het AJ heet voortaan leerjaar B. Het gewoon gemeenschappelijk 1ste OBS-jaar heet leerjaar A.

Curriculum vitae

G. K. J. van Horebeek (geb. 1936); opleiding tot onderwijzer (1955); licentiaat Opvoedkundige Wetenschappen, Leuven; docent Pedagogisch Hoger Onderwijs, Antwerpen tot 1970; inspecteur Opvoedkundige Wetenschappen in het P.H.O.; nationaal V.S.O.-coördinator voor het N.S.K.O. (1970-1974); lid van de strategiecommissie en van de verantwoordingsgroep voor het V.L.O. Momenteel assistent K.U.L., afdeling Didactiek en Psycho-Pedagogiek, Departement Opvoedkunde.

Adres: Blauwbroedersstraat 29, B-2510 Mortsel (België).